İşçi Sınıfı, Kürt Milliyetçiliği ve Açılım Politikaları

Yıldırım KOÇ
Araştırmacı/Yazar

Açılım çabalarının akıl almaz bir pervasızlıkla sürdürüldüğü günümüz koşullarında, işçi sınıfının ve geçmişte ve günümüzde sendikaların Kürt milliyetçiliği konusundaki tavrını anımsamak ve değerlendirmekte yarar vardır. Bu konudaki ilginç noktalardan biri, devrimci Türk milliyetçiliğine "milliyetçiliğin zararları" iddiasıyla karşı çıkanların, gerici Kürt milliyetçiliğini desteklemeleridir.

Açılım konusu tartışılırken ele alınması gereken ilk nokta, Kürt milliyetçiliğinin "devrimci milliyetçilik" mi, "gerici milliyetçilik" mi olduğudur. Bu ayrımda genellikle kullanılan ölçütlerden biri, söz konusu milliyetçi hareketin emperyalizmle ilişkisidir. Emperyalizme karşı bir milliyetçi hareket devrimci milliyetçidir. Bu anlayışa göre, emperyalizmin işbirlikçisi, taşeronu veya piyonu olan Kürt milliyetçiliği, gericidir.

Bir milliyetçi hareketin "devrimci" olarak nitelendirilebilmesi, anti-emperyalist olmasının yanı sıra, demokratik devrimin temel unsurlarının da gerçekleştirilmesine bağlıdır. Bu hareket, (a) siyasi ve ekonomik açıdan bağımsız bir ulus-devleti kurmayı ve yaşatabilmeyi, (b) bu topraklarda yaşayan halkın kulluktan kurtarılarak özgür yurttaşlar haline getirilmesini (kişilerin, padişahın, halifenin, tarikat şeyhlerinin, mollaların, toprak ağalarının, aşiret reislerinin, emperyalistlerin kulu olmaktan çıkarılarak özgür bireyler haline getirilmesini; kadınların baba ve koca kulluğundan kurtarılmasını) ve (c) bir millet haline getirilmesini de hedeflemelidir. Bu anlayışa göre, Afganistan'ın ABD'ye karşı milliyetçi mücadelesi devrimci değildir.

Ayrıca, bu hareketin emperyalist, yayılmacı, ırkçı veya irredantist olmaması da gerekir. Bu anlayışa göre, emperyalist ülkelerin milliyetçiliği veya şovenliği, İsrail'in milliyetçiliği gericidir.

Emperyalizmin çıkarları doğrultusunda oluşan, oluşturulan ve emperyalist devletler tarafından doğrudan veya dolaylı olarak desteklenen milliyetçi hareketler gerici milliyetçiliktir.

Buna göre, Türk Milli Kurtuluş Savaşı ve sonrası, devrimci milliyetçiliktir. Ermenilerin Osmanlı Devleti'ne karşı milliyetçi başkaldırıları, gerici milliyetçiliktir. Kürt milliyetçi hareketi de, başından itibaren ve günümüzde gerici milliyetçiliktir; karşı çıkılması gereken bir harekettir.

1921 yılındaki Koçgiri, 1925 yılındaki Şeyh Sait, 1930 yılındaki Ağrı ve 1937-1937 yıllarındaki Dersim ayaklanmaları ve 1984 yılından günümüze sürdürülen PKK bölücü terör örgütünün faaliyetleri, emperyalist güçlerin çıkarları doğrultusunda ve desteğiyle gerçekleştirilmiştir. Hepsi de gericidir.

Molla Mustafa Barzani'nin 1965 yılında Türkiye'de Kürt milliyetçiliğini geliştirmek amacıyla kurduğu ve faaliyete geçirdiği Kürdistan Demokrat Partisi Türkiye kanadı da emperyalist ABD'nin talimatları ve çıkarları doğrultusunda gerici bir girişimdir.

Gerici niteliği belirgin olan Kürt milliyetçiliğinin çeşitli biçimlerinin Türkiye işçi sınıfı ve sendikalar üzerindeki etkisi geçmişte nasıldı, günümüzde nasıldır?

İşçi sınıfı hareketi oluştuğunda ve güçlendiğinde, çeşitli siyasi hareketler bu gücü kendi amaçları doğrultusunda kullanmaya çalışır. 1908 yılında İkinci Meşrutiyet döneminde çok sayıda işçi eylemi oldu, işçi dernekleri veya sendikaları kuruldu. İttihat ve Terakki Cemiyeti ilk başlarda bunlara dostça yaklaştı. Ancak Ermeni ve Rum milliyetçileri bu eylem ve örgütlerin bazılarının yönetimine geçip, bu hareketleri (emperyalistlerin çıkarlarıyla uyumlu biçimde) ayrılıkçı amaçlar için kullanmaya başlayınca, tavrını değiştirdi.

Bölücü-gerici Kürt milliyetçilerinin 1918 yılında İstanbul'da kurduğu Kürdistan Teali Cemiyeti'nin kurucu ve yöneticileri arasında "Kürt amele reisi Reşit Ağa" da vardı.

Siyasi örgütler ve özel olarak Kürt milliyetçileri ve bölücü terör örgütü, işçi sınıfının ve sendikaların gücünden yararlanmaya çalışır. Ancak bazı sendikacılar da Kürt milliyetçilerinin gücünden yararlanmayı düşünür. Türkiye'de Kürt milliyetçilerinin ve bölücü terör örgütünün işçiler ve memurlar ve bunların örgütleri üzerindeki gücü ve etkisi çok sınırlı kaldı. Bu etkiyi kabullenen ve bundan yararlanmaya çalışan sendikal örgütler de güç kaybetti. KESK ve bağlı sendikaların tarihi bu sürecin iyi bir örneğidir.

Bir milliyetçi hareketin "devrimci" olarak nitelendirilebilmesi, anti-emperyalist olmasının yanı sıra, demokratik devrimin temel unsurlarının da gerçekleştirilmesine bağlıdır. Bu hareket, (a) siyasi ve ekonomik açıdan bağımsız bir ulus-devleti kurmayı ve yaşatabilmeyi, (b) bu topraklarda yaşayan halkın kulluktan kurtarılarak özgür yurttaşlar haline getirilmesini ve (c) bir millet haline getirilmesini de hedeflemelidir.

Bölücü-gerici Kürt milliyetçilerinin işçi sınıfı içindeki etkisi ile sendikalardaki etkisini ayırmak gereklidir.

İşçi sınıfını oluşturan işçiler ve memurlar, kısa vadeli çıkarlarını çok iyi bilen bilinçli ve deneyimli insanlardır. Bölücü-gerici Kürt milliyetçiliğine karşı tavırları da bu temelde biçimlenir.

"Türk milleti", Türk soyluların çoğunlukta olduğu ve farklı etnik kökenlerden insanların yüzyıllar boyunca ve özellikle Cumhuriyet döneminde kaynaştığı, ebru sanatında olduğu gibi birbirinin içine geçtiği bir kitledir.

Nüfusun çok büyük bölümünün köylerde yaşadığı, kadınların köy dışındaki kültür ve ilişkilere büyük ölçüde kapalı olduğu dönemlerde, farklı etnik kökenlerden çocuklar, yüzyıllardır süregelen kültürel kimlikleri annelerinden alıyordu. Erkekler de askerlik

ve geçici sürelerde kentlerde işçilik dışında, köyün, aşiretin, vb. yapısı içindeydi. Radyonun bile sınırlı biçimlerde kullanıldığı dönemlerde, milletin yapısı ebrudan çok mozaiğe benziyordu.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında kentlerde gecekondulaşma başladı. 1961 yılından itibaren çok sayıda insan önce Federal Almanya olmak üzere yurtdışında çalışmaya gitti. Özellikle 1984 yılı Ağustos ayında bölücü-gerici Kürt milliyetçisi PKK'nın eylemleri sonrasında köyler boşaldı veya boşaltıldı. Bunlara ve 1980'li yıllardan itibaren uygulanan ekonomi politikasına bağlı olarak, köyden kente göç hızlandı, farklı köken ve inançlardan insanlar birbirleriyle daha yakından ilişkiye geçti. Bu süreçte gelir getirici bir işte çalışanlar içinde ücretlilerin oranı yüzde 70'leri aştı; yüzde 80'lere yaklaştı. Çocuklarını yüzyıllardır annelerinden devraldıkları kültür mirasıyla büyüten ve diğer toplum kesimleriyle ilişkileri çok sınırlı olan annelerin giderek artan bölümü de kentlerde işçi olarak çalışmaya başladı ve farklı kültürel birikime sahip kadınlar ve erkeklerle iş arkadaşı oldu, etnik ve inanca bağlı önyargıların aşılabildiği bir süreç başladı. Sigortalı kadın işçi sayısı 2002 yılında 1 milyon iken, 2025 yılı sonunda 5,9 milyon olmuştu. Kayıtlarda gözükmeyen çok sayıda kadın işçinin olduğu da bilinmektedir.

Sıradan bir işçi, özellikle artan ekonomik sorunlar yaşanırken, kısa vadeli çıkarlarını çok iyi bilir.

Türkiye'de işçilerin çalışma koşulları, işyerlerinde işverenle yaptıkları bireysel iş sözleşmeleriyle belirlenir. İşçilerin bir sendikada örgütlü bulunmaları durumunda, işyerinde veya aynı işverene bağlı işyerlerinden oluşan işletmede bir toplu iş sözleşmesi uygulanır. Yerel yönetimlerin bir bölümü dışında tüm işyerlerinde farklı köken ve inançlardan işçiler bir arada çalışır. Bu nedenle işçiler arasında etnik ayrımcılık veya inanca göre saflaşma ve bölünme, işverenler tarafından hemen fark edilir ve işçilerin pazarlık gücünü zayıflatmak için etkili bir biçimde kullanılır. Buna bağlı olarak, işyerlerinde işçiler arasında etnik kimlik ve inanca dayalı gruplaşmalar oluşsa bile, bunlar ekmek ve hak mücadelesinde ön plana çıkarılmaz. Diğer bir deyişle, bölücü terör örgütü yandaşı veya genel olarak Kürt milliyetçisi işçiler de, onlara karşı olanlar da, işçilerin gücünü zayıflatmamak amacıyla, birbirine tahammül eder.

Bunun tek istisnası, işveren konumundaki belediyelerin doğrudan veya dolaylı biçimde Kürt milliyetçilerinin yandaşlarının eline geçmesidir. Bu durumda işe alınan ve işte tutulan işçilerin çoğu, genellikle Kürt milliyetçisidir.

Bu işçilerin sendika üyesi olduklarında sendika yönetimlerinin Kürt milliyetçiliğine yönelik politikaları nedir? Geçmişte 2009-2015 dönemi açılımında bu örgütler nasıl tavır aldılar?

Türkiye'de 12 Eylül 1980 Darbesi öncesinde çalışma mevzuatı siyasi örgütlerin kontrolünde çok küçük sendikaların bile faaliyet göstermesine ve işyerlerinde toplu sözleşme imzalamasına olanak veriyordu. Bu nedenle bazı bölgelerde Kürk milliyetçiliğini savunan küçük sendikalar da oluştu.

Ancak 1983 yılından beri, bir işçi sendikasının bir işyeri veya işletmede toplu sözleşme yetkisi alması, üyelerinden işveren aracılığıyla aidat toplayabilmesi, işyerinde sendika temsilcisi atayabilmesi ve toplu sözleşme bağıtlayabilmesi için ilk olarak ehil olması, diğer bir deyişle o işkolunda çalışan işçilerin en az yüzde 1'ini örgütlemiş olması gerekiyor. Bu koşulu yerine getirebilmek kolay değildir. Bu nedenle günümüzde siyasi örgütlerin işçi sendikalarını yönetebilmeleri olanağı sınırlıdır. Birçok durumda, bölücü terör örgütü yandaşları veya diğer siyasi örgütler, bazı sendikaların bazı şubelerinde

yönetime gelmeye çalışmaktadır.

Bölücü terör örgütü, bir dönem, ağırlıklı olarak Kürt kökenli işçileri örgütlemeyi amaçlayan bir sendika oluşturmaya çalıştı; ancak başarılı olamadı.

Ancak sendikacılar da son derece uyanık ve tabandaki eğilimleri izleyen, seçimlerde bu eğilimlerden yararlanmayı çok iyi bilen kimselerdir. Sendika ve hatta konfederasyon seçimlerinde yönetim listeleri oluşturulurken, delegelerin etnik ve inanç temelli gruplaşmaları dikkate alınır.

Bu pragmatik tavra bağlı olarak, işçi sendikalarının ve konfederasyonlarının yönetimlerinin Kürt milliyetçiliğine ve hatta dolaylı olarak bölücü terör örgütünün politikalarına olumlu bakan açıklamaları oldu. Ancak bu açıklamalar hiçbir zaman fazla yaygınlaştırılmadı ve ilgili tarafı tatmin etmenin ötesinde sendikaların politikalarına yansıtılmadı.

Kamu çalışanları (kamu görevlileri) sendikalarında durum farklıdır. Memur ve sözleşmeli personeli örgütleyen bu sendikalar, çalışma koşullarının belirlenmesinde işçilerden tamamıyla farklı bir mevzuata tabidir. Bu farklılık da genel olarak siyasi örgütlerin ve özel olarak da bölücü terör örgütünün kamu çalışanları ve bunların sendikaları üzerindeki etkisini belirler.

Günümüzde Türkiye'de 3,5 milyon memur ve 462 bin sözleşmeli personel bulunmaktadır. 2002 yılında 1,9 milyon memur ve 195 bin sözleşmeli personel istihdam ediliyordu.

Diğer bir deyişle, bu kişilerin çok büyük bölümü AKP iktidarı döneminde AKP ile olan ilişkilerinin katkısıyla kamu çalışanı yapıldı.

657 sayılı Devlet Memurları Kanununda 12 Mayıs 1982 gün ve 2670 sayılı kanunla yapılan değişiklikle, devlet memurlarının göreve başladıktan sonra devlete sadakat yemini etmeleri zorunludur. İlgili madde şöyledir:

"Madde 6: Devlet memurları, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına ve kanunlarına sadakatle bağlı kalmak ve milletin hizmetinde Türkiye Cumhuriyeti kanunlarını sadakatle uygulamak zorundadırlar. Devlet memurları bu hususu 'Asli Devlet Memurluğuna' atandıktan sonra en geç bir ay içinde kurumlarınca düzenlenecek merasimle yetkili amirlerin huzurunda yapacakları yeminle belirtirler ve özlük dosyalarına konulacak aşağıdaki 'Yemin Belgesi'ni imzalayarak göreve başlarlar.

"Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına, Atatürk İnkılap ve İlkelerine, Anayasada ifadesi bulunan Türk Milliyetçiliğine sadakatle bağlı kalacağıma; Türkiye Cumhuriyeti kanunlarını milletin hizmetinde olarak tarafsız ve eşitlik ilkelerine bağlı kalarak uygulayacağıma; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyip, koruyup bunları geliştirmek için çalışacağıma; insan haklarına ve Anayasanın temel ilkelerine dayanan milli, demokratik, laik, bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarımı bilerek, bunları davranış halinde göstereceğime namusum ve şerefim üzerine yemin ederim."

657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 12 Mayıs 1982 tarihinde değiştirildiği biçimiyle "Tarafsızlık ve devlete bağlılık" başlıklı 7. maddesinin ikinci fıkrası da şöyledir: "Madde 7: Devlet memurları her durumda Devletin menfaatlerini korumak mecburiyetindedirler. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına ve kanunlarına aykırı olan, memleketin bağımsızlığını ve bütünlüğünü bozan Türkiye Cumhuriyetinin güvenliğini tehlikeye düşüren herhangi bir faaliyette bulunamazlar. Aynı nitelikte faaliyet gösteren herhangi bir harekete, gruplaşmaya, teşekküle veya derneğe katılamazlar, bunlara yardım edemezler."

2025 yılı sonundaki 3,5 milyon memurun

> 2024 yılı sonunda başlatılan yeni açılım sürecinde işçi sınıfının "işçi" statüsünde istihdam edilen kesimlerinin ve örgütlü bulundukları sendikaların bu girişime önemli bir katkılarının bulunmayacağı açıktır. İşçi sınıfının "memur ve sözleşmeli personel" statülerinde istihdam edilen kesimleri ve örgütlü bulundukları sendikalar, etkili bir çaba içine girmeme eğilimindedir.

845 bini ve sözleşmeli personelin 137 bini belediyelerde ve belediye şirketlerinde çalışmaktadır. Bölücü terör örgütü yandaşı veya daha genel bir tanımla Kürt milliyetçisi kadroların yönetimde olduğu belediyelerde, bu görüşteki kişiler memur ve sözleşmeli personel olarak işe alınabilmektedir.

Kamu çalışanları, günümüzde Memur-Sen ile hükümet arasında yapılan toplu sözleşme görüşmelerinde yapılan anlaşmadan yararlanır. Bu toplu sözleşmeyle sağlanan haklar, sendika üyesi olsun olmasın, hangi sendikaya üye olursa olsun, tüm memur ve sözleşmeli personele uygulanır. Diğer bir deyişle, belirli bir kamu işyerinde çalışan memur ve sözleşmeli personeli, kendi işverenlerine karşı birlik içinde olmaya zorlayan bir ekmek ve hak mücadelesi yoktur. Ayrıca, her işyerindeki memur ve sözleşmeli personel, farklı sendikalara üyeliklerini sürdürebilir. Bu durumda, siyasi hareketlerin kontrolü altındaki küçük sendikalar da ayakta kalabilir.

Kamu çalışanları sendikalarının üyelerinden işveren aracılığıyla aidat kesilebilmesi için o sendikalarının belirli bir üye sayısına ulaşmış olması zorunluluğu da yoktur.

Devlet, memur ve sözleşmeli personelin sendikalaşmasını teşvik etmek amacıyla, toplu sözleşme ikramiyesi vermektedir. 2026 yılında toplu sözleşme ikramiyesi ayda 981 liradır. Bu toplu sözleşme ikramiyesinin ödenmesinde getirilen kısıtlamalar 2024 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Böylece, üye sayısına bakılmaksızın, hangi sendikaya üye olurlarsa olsunlar, tüm memur ve sözleşmeli personele bu ödeme yapılmaktadır.

İşçi sendikalarında bir işyerinde temsilci atanabilmesi için o sendikanın ülke çapında yüzde 1 barajını aşması ve işyerinde yüzde 50+1 oranında veya işletmede yüzde 40 oranında güce sahip olması gerekmektedir. Memurlar ve sözleşmeli personel söz konusu olduğunda, böyle bir zorunluluk yoktur. 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanununa göre, memurların ve sözleşmeli personelin çalıştığı bir işyerinde en çok üye kaydetmiş bulunan sendika, "işyeri sendika temsilcisi" atar. Bu işyerinde en çok üye kaydetmiş sendikanın dışındaki her bir sendika da "sendika işyeri temsilcisi" görevlendirir.

Bu durumda, çok az sayıda üyeyi temsil eden sendikaların kurulması ve yaşayabilmesi mümkündür. Bu olanak olduğunda da, genel olarak siyasi örgütlerin ve özel olarak da Kürt milliyetçilerinin ve bölücü terör örgütünün kontrolünde sendikal örgütler faaliyet gösterebilir. Ayrıca memur ve sözleşmeli personel içinde Kürt milliyetçilerinin çoğunlukta olmadığı durumlarda da yönetim listelerinde bu kesimin temsilcilerinin yer almasını sağlayacak pazarlıklar yapılabilir ve örgütün politikalarına Kürt milliyetçilerinin taleplerinin yansıtılması sağlanabilir.

2024 yılı sonunda başlatılan yeni açılım sürecinde işçi sınıfının "işçi" statüsünde is-

tihdam edilen kesimlerinin ve örgütlü bulundukları sendikaların bu girişime önemli bir katkılarının bulunmayacağı açıktır. İşçi sınıfının "memur ve sözleşmeli personel" statülerinde istihdam edilen kesimleri ve örgütlü bulundukları sendikalar, etkili bir çaba içine girmeme eğilimindedir. Kürt milliyetçilerinin doğrudan etkisi altındaki örgütler, güçleri son yıllarda iyice azaldığından, bazı açıklamalarla yetinme durumundadır.

İşçi sendikaları ile kamu çalışanları sendikalarının Kürt milliyetçiliği konusunda bugünkü olası tavrını anlayabilmek için, geçmiş dönemlerdeki çizgilerine bakmakta yarar vardır.

Kürt Milliyetçilerinin İşçileri ve Memurları Kürt Sendikalarında Örgütleme Tartışması

İşçi sınıfının, işçi ve kamu çalışanları sendikalarının ve Kürt milliyetçilerinin ilişkisi üç ayrı dönemde ele alınabilir.

Birinci dönem, 1990'lı yılların ilk yarısında bölücü terör örgütünün belirli bölgelerde kitle eylemleri düzenleyebildiği dönemdir. İkinci dönem, 2009-2015 yıllarındaki birinci açılım dönemidir. Üçüncü dönem de 2024 yılı sonlarında başlanan ve nereye gideceği henüz pek belli olmayan girişimdir.

Kürt milliyetçilerinin işçi sınıfına yönelik girişimleri ve sendikal örgütlerin tavrı bu çerçevede incelenebilir.

Kürt milliyetçileri ve bölücü terör örgütü, 1990'lı yıllarda Kürt kökenli işçileri ayrı sendikal yapılarda örgütlemeye çalıştı. Ancak bunda başarılı olamadı.

Bölücü yapılanmaların kontrolündeki Yeni Ülke Dergisi'nde 1992 yılı Mayıs ayında "Mevcut Sendikaların Duyarsızlığı, Kürt Emekçileri Arayışa İtiyor, Biji 'Sendika Kurdî' mi" başlıklı uzun bir haber yayımlandı. Haberde, sendikaların duyarsızlığından yakınıldıktan sonra şöyle deniyordu: "Bir kısım sendikacılar da Kürt sendikaları için zamanın henüz erken olduğunu, Bölge'de böyle bir oluşuma gidilebileceğini, ancak metropollerde bu durumun Kürt işçilerin dışlanmasına yol açabileceği görüşünü dile getirdiler." (Yeni Ülke, 3-9 Mayıs 1992;8)

Yeni Ülke Gazetesi'nin 3 Mayıs 1992 tarihli sayısında şu değerlendirme yer alıyordu:

"Türkiye işçi ve halk gerçekliği depremsel bir sarsıntıya muhtaçtır. Övgüye, abartılmaya, tapınmaya değil, öyle bir sarsıntı olmalı ki, yılların kiri-pası, kat kat bağlanmış düzen etkileri dökülebilsin ve bu kir-pas altında saklı duran cevher açığa çıkarılıp işlenebilsin, devrimci bir patlayıcıya dönüşebilsin. (...)

"Türkiye işçi hareketinde kimi dönemlerde önemli hareketlenmeler oluyor. (...) Bu işçi eylemlilikleri çok abartılı değerlendirmelere konu ediliyor. (...) Hiç kuşkusuz, anılan işçi eylemleri, 12 Eylül depolitizasyonunu aşma yönünde atılan önemli adımlardır. (...) Bağımsız işçi hareketi kimliğine sahip olmadıkları gibi, bu yönde bir evrilmeleri de söz konusu olmadı. Düzene, düzenin ideolojik-politik kuşatmasına bir kafa tutuş, ondan bağımsızlaşma durumları olmadı. İşçi hareketi, nesnel ve öznel yapısıyla düzenin ağır ideolojik-politik etkisi altındadır. Politika sahnesinde, yakın gelecekte, bağımsız kişiliği ile yer alma olasılığı da zayıf görünüyor." (Yüce, C., "İşçi ve Halk Gerçekçiliğine Doğru Yaklaşım," Yeni Ülke, 3 Mayıs 1992;3)

PKK'lılar 1992 yılının ilk aylarında Kürt Eğit-Sen oluşturmak için İstanbul'da bir büro tuttular ve bu konuda Yeni Ülke ile Newroz dergilerinde bu konuyu tartıştılar. Ancak daha sonra bu projeden vazgeçtiler.

PKK, 2003-2004 yıllarından itibaren işçi sınıfını etnik temelde bölme çalışmalarını yoğunlaştırdı.

PKK, Kongre-Gel girişiminden sonra, 4 Nisan 2005'te yeniden kuruldu.

2005 yılında Koma Komalen Kurdistan'ın (KKK) kurulduğu açıklandı. KKK Sözleşmesi, Türkiye Cumhuriyeti devleti sınırları içinde yeni bir devlet kurma çabasıydı. KKK

16-22 Mayıs 2007 tarihinde adını KCK'ya (Koma Civaken Kurdistan) olarak değiştirdi. (Gündem, 2.6.2007)

KKK Sözleşmesine göre, PKK'nın kontrolü altındaki yerlerde "Emekçiler Komitesi" örgütlenecekti. Bu komitenin görevleri şunlardı: *"Emekçiler Komitesi: İşçi, köylü, memur, esnaf gibi emekçi kesimlerin örgütlenmesi ve toplumsal yaşama aktif katılımının sağlanması için çalışır. Bu kesimlerin sosyal ve kültürel gelişimleri için projeler oluşturur ve hayata geçirir. Emek konfederasyonunun yaratılması ve geliştirilmesi için çalışma yürütür."* (KKK Sözleşmesi, www.kurder.dk//html2005/kkk2.htm)

Bu metinde, "Sendikalar" başlığı altında da şunlar yazıyordu: *"Devletçi ve iktidarcı yaklaşımdan uzak, Demokratik Toplumcu Özgür Sendikacılık anlayışıyla hareket eden, iş ve emek yaşamını düzenleyen üretim ve çalışma düzenini sağlayan demokratik kurumlaşmalardır. Ekonomik ve emek alanının demokratik örgütlenişini sağlayarak demokrasinin toplumsal-ekonomik zemininin oluşmasına katkı sunarlar. Demokratik Emek Konfederasyonu kurup bünyesinde çalışma yürütürler. Uluslararası emek güçleriyle dayanışarak bölgesel ve uluslararası çalışmalar yaparlar ve ortak örgütlülüklere giderler."*

Bu maddeler, KCK Sözleşmesi'nde de aynen korundu. (Güler, N.M., KCK Dosyası Küresel Devlet Devletsiz Kürtler, Belge Yay., İstanbul, 2010;216,226)

"Demokratik Emek Konfederasyonu"nun kamuoyuna ilk yansıması, 6.9.2007 tarihli Gündem Gazetesi'ndeki bir ilanla oldu. "Şengal Katliamını Lanetliyoruz" başlıklı büyük bir ilanın altında "Demokratik Emek Konfederasyonu" imzası yer alıyordu. (Gündem, 6.9.2007)

HADEP'in ikinci genel kurulu 1996 yılı Haziran ayında toplandı. Genel Başkan Murat Bozlak yaptığı konuşmada, *"memurlar, sizin tek dostunuz Kürt hareketidir,"* dedi. ("Memurlar, Sizin Tek Dostunuz Kürt Hareketidir," Aydınlık Dergisi, Sayı 471, 30 Haziran 1996;11)

PKK, 2003-2004 yıllarından itibaren işçi sınıfını etnik temelde bölme çalışmalarını yoğunlaştırdı. Demokratik Toplum Kongresi Eşbaşkanı Aysel Tuğluk, 6-7 Nisan 2013 günleri Viranşehir'de düzenlenen Mezopotamya Mevsimlik Tarım İşçileri Kurultayı'nda yaptığı konuşmada şunları söyledi: "Kürdistanlılar, bu politikalar karşısında kendi öz örgütlenmelerini yaratmalıdır."

Bu girişimler başarısızlıkla sonuçlandı.

Bu nitelikte bir girişim, açılım sürecinde Kürt kökenli tarım işçileriyle ilgili olarak gündeme geldi; ancak bu girişim de bir sonuca ulaşamadı.

Demokratik Toplum Kongresi Eşbaşkanı Aysel Tuğluk, 6-7 Nisan 2013 günleri Viranşehir'de düzenlenen Mezopotamya Mevsimlik Tarım İşçileri Kurultayı'nda yaptığı konuşmada şunları söyledi: *"Kürdistanlılar, bu politikalar karşısında kendi öz örgütlenmelerini yaratmalıdır. Emekçiler güçlerinin farkına varmalı, sadece iktisadi değil tüm toplumsal alanlarda örgütlenmelidir. Kürdistanlı emekçiler, Türkiye emekçilerine sözlerini söylemeli, kardeşliğini ilan etmeli"*

Halkevleri ile bağlantılı Ferda Koç ise bu toplantıdaki açıklamasında şunları söyledi: *"Kürt mevsimlik tarım işçilerinin kendi geleceklerini belirleme yolunda atacakları bu tarihsel örgütlenme ve mücadele adımının,*

Kürdistan, Türkiye, Ortadoğu ve tüm dünya emekçileri için eşitlik, özgürlük ve halkların kardeşliği yolunda yeni ve güçlü bir mücadele ocağını yaratacağına inanarak, tüm emek ve demokrasi güçlerini Kurultayımızı izlemeye, Mevsimlik Tarım İşçilerinin taleplerini ve mücadelelerini desteklemeye çağırıyoruz."

Ferda Koç 6 Nisan 2013 tarihli yazısında da şunları söylüyordu: *"Neredeyse 1 milyon insanın çalıştığı Mevsimlik Tarım İşçiliği alanını etkili bir biçimde örgütleyebilirsek, Türkiye'nin en büyük emek örgütünü de kurmuş olacağız."*

9 Nisan 2013 tarihli Evrensel Gazetesi'nin haberine göre, "Kürdistan'ın göç veren kent merkezlerinde Mevsimlik Tarım İşçileri Dernekleri" kurulacak, bu dernekler bir çatı altında bir araya gelecekti.

Kürt Milliyetçilerinin Sendikalarda Etkinlik Sağlama Girişimleri

İşçileri örgütlemeye yönelik girişimler başarısız kalırken, memur ve sözleşmeli personel statülerinde çalışan Kürt kökenli kişiler, 28 Mayıs 1990 tarihinde Eğitim-İş Sendikası'nın kurulmasıyla başlayan ve siyasal yapılara göre bölünmüş kamu çalışanları sendikacılık hareketinde önemli mevziler kazandılar. Kürt milliyetçileri, 1995 yılında Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu'nu (KESK) oluşturan bazı sendikalarda yönetimi ele geçirdi, bazılarında yönetimi sosyalist unsurlarla paylaştı, ancak talep ve ilkelerini ilgili örgütlerin tüzüklerine bir ölçüde yerleştirebildi.

1990 yılında kurulan Eğit-Sen'in tüzüğüne göre, örgütün amaçlarından biri şuydu: *"Madde 2 – Sendikanın Amaçları: "Eğit-Sen, herkesin ana dilde eğitim yapma hakkını savunur. Irkçı, şoven, asimilasyoncu ve cins ayrımcı eğitime karşı mücadeleyi amaçlar."* (Eğit-Sen, Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası Ana Tüzüğü, İstanbul, 1990;2-3)

1990 yılı Mayıs ayında yeniden örgütlenen kamu çalışanları sendikacılık hareketi bu dönemde sosyalistlerin önderliği altındaydı. Etnik kimliği öne çıkaran unsurlar, bu sendikalarda etkili olma çabası içindeydi. İzlenen strateji, sendikayı ele geçirmek değil, yönetimlerde yer alarak politikaları denetleyebilmek ve etkileyebilmekti. Bu kesim kendilerine "yurtseverler" adını takmıştı. 1992 yılı sonlarında bu "yurtseverlerin politikası" şöyle özetleniyordu:

"Yurtseverler olarak, bizce yönetimlerde görev bölümü yaparken, günümüz gelişmelerine karşın şu temel zorunluluk gözden kaçırılmamalıdır. Yakalanabilecek en geniş taban desteğine sahip platform ya da oluşumlarla birlikteliği sağlamak, yönetim kademelerini paylaşmak en doğru tutumdur, inancındayız. Yurtseverler olarak, hiçbir zaman, bizce dar sayılabilecek oluşumlarla ya da tek grupla (geniş taban desteğine sahip olsa da) yönetimi paylaşmak istememiz doğru olmaz. Genel ulusal çıkarlarımız doğrultusunda düşündüğümüzde doğru olan da budur." (Avcı, M., "Yurtsever Kamu Çalışanlarının Sendikalarda Seçim Tavrı," Gündem, 19.10.1992)

Tüm Bel-Sen'in, 1991 yılı Kasım ayında dile getirdiği talepler arasında, üyelerin çalışma yaşamlarına ilişkin olanların yanı sıra, şunlar da vardı: *"Dünyanın neresinde ve hangi ulusa olursa olsun; ırkçı-şoven-baskıcı-asimilasyoncu uygulamalar durdurulmalı, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkına saygı gösterilmelidir. (...)Eğitimde gerçek anlamda fırsat eşitliği, anadilde eğitim hakkı sağlanmalı, tüm eğitim giderleri devletçe karşılanmalı ve eğitim sistemi demokratikleştirilmelidir."* ("Taleplerimiz," Tüm Bel-Sen Dergisi, Sayı 1, Kasım 1991;29)

Eğitim-İş Sendikasının 14 Mart 1992 günü toplanan 1. Olağan Genel Kurulu'nda sendika tüzüğündeki amaç maddesine şu fıkra eklendi: "i) İnsan haklarına, temel özgürlüklere, değişik kültür, inanç ve görüşlere, herkesin kendi anadilini her alanda kullanıp

geliştirmesine saygı ve hoşgörünün yerleştirilmesine çalışır." (Eğitim-İş, Eğitim İşkolu Kamu Görevlileri Sendikası Tüzüğü,14 Mart 1992, Ankara, 1992)

Bu süreçte, kamu çalışanları sendikacılık hareketi içinde etnik temelli kamplaşma başlatıldı. Örneğin, Eğit-Sen'in 1992 yılı Aralık ayında toplanan 1. Olağanüstü Genel Kurulu'na ilişkin haberde şöyle deniyordu: *"Kürt delegeler adına söz alan, Diyarbakır Eğit-Sen Şube Başkanı Nebahat Akkoç, Kürdistan'daki durumu anlatırken Türk delegelerin suspus kesilmesi (...)"* (Gündem, 16.12.1992)

Diyarbakır Bağımsız Milletvekili Hatip Dicle, 1992 yılı Mayıs ayında, 290 kişinin imzaladığı "Birleşmiş Milletler, Tüm Uluslararası Kurum ve Kuruluşlara Deklarasyonu" açıkladı. Bu deklarasyonda "Türkiye'nin Kürt halkını toplu olarak yok etmeye çalıştığı" iddiası yer alıyor, "Kürt gerillalar savaş hukukuna göre muamele görmelidir" deniyordu. Bu metni imzalayanlar arasında Türk-İş'e bağlı Petrol-İş, Tümtis, Hava-İş, Belediye-İş, Yol-İş sendikalarının şube yöneticileri ve yeni kurulan kamu çalışanları sendikalarından Tüm Maliye-Sen, Tüm Sağlık-Sen, Tüm Ray-Sen, Tüm Bel-Sen, Eğit-Sen, Tüm Haber-Sen, Dem-Sen ve Tüm Sağlık-Sen'den yöneticiler vardı. (İmzalayıcıların tam listesi için bkz. Milliyet, 28.5.1992) Bu imzalara büyük tepki gelince, Petrol-İş, Hava-İş ve Tümtis genel merkez yöneticileri 3 Haziran 1992 günü çeşitli gazetelerde yayımlattıkları bir duyuruyla, PKK için değil, "halkımızın kardeşlik bağlarını pekiştirebilmek için" imza attıklarını ilan ettiler. ("Kamuoyuna Duyuru," Cumhuriyet, Hürriyet, 3.6.1992; Petrol-İş Dergisi, Haziran 1992, s.32-33)

Sosyal Hizmet-Sen'in anatüzüğüne göre örgütün amaçları arasında ana dille ilgili şu düzenleme yer alıyordu: "h) İnsan hak ve özgürlüklerini, değişik kültür, inanç ve görüşleri, herkesin kendi ana dilini her alanda kullanıp geliştirmesini, saygı ve hoşgörünün yerleştirilmesini destekler." (Sosyal Hizmet-Sen, Sosyal Hizmet Çalışanları Sendikası Ana Tüzüğü, Ankara, 1993;1-2)

Tüm Maliye-Sen'in tüzüğünde örgütün amaçları arasında da ana dilde eğitim yer alıyordu: "j) Sendika herkesin ana dilde konuşma, okuma, yazma eğitim olanaklarının sağlanmasını, düşüncelerini kendi diliyle ifade etme, kültürünü sürdürme ve yayma hakkının tanınmasını savunur." (Tüm Maliye-Sen, Tüm Maliye Çalışanları Sendikası Ana Tüzüğü, İstanbul, 1992;1-2)

25-26 Aralık 1993 günleri İstanbul Hilton Oteli'nde toplanan Demokrasi Kurultayı'nı düzenleyen 13 kişi arasında Petrol-İş Genel Başkanı Münir Ceylan, Tüm Bel-Sen Genel Başkanı Vicdan Baykara, Eğit-Sen Genel Başkanı İsmet Aktaş da vardı. Bu kişilerin de imzaladığı "Demokrasi Kurultayı Sonuç Bildirgesi"nde şu talepler yer alıyordu: *"Toplumsal huzur ve barış ortamının yaratılabilmesi için ayrımsız bir genel af çıkarılmalıdır." "Sorunlarımızın en önemlilerinden olan Kürt Sorunu inat ve zor politikalarıyla değil, halkların hak eşitliği ve özgürlüğü temelinde demokratik yöntemlerle çözülmelidir. Akan kan derhal durdurulmalıdır. Bunun için ciddi ve kalıcı bir ateşkes süreci başlatılmalı, bu sürecin teminatı için de taraflar insani hukuk olan Cenevre Savaş Hukuku kurallarına uymalıdır."*

Demokrasi Kurultayı'nın talepleri arasında, emperyalizme karşı mücadele, toprak ağalarına, aşiret reislerine ve şeyhlere karşı tavır ve sermayedar sınıfa karşı mücadele yoktu. Demokrasi mücadelesi, "Kürt sorunu" ile özdeşleştiriliyor ve sınırlandırılıyordu.

Kamu çalışanları sendikacılık hareketinde etnik kimliğe dayalı politika giderek daha ağır basıyordu. Celalettin Çetin'in 1994 Eylül'ünde Milliyet'te yayımlanan röportaj dizisinde yer alan bir bölüm, durumun vahametini göstermektedir. Celalettin Çetin'in

konuştuğu bir öğretmen şunları söylemiş: *"Burada bir bölüm insan var ki Apo'ya tapıyor. Ben Lice'nin dağında kaldım. Oradaki vatandaş öğretmene MİT ve istihbarat elemanı gözüyle bakıyor. Sonra Eğit-Sen diye bir öğretmenler sendikası var. Bunun Güneydoğu'daki aidatları PKK'ya gider."* (Çetin, C., "Namlunun Ucunda Eğitim," Milliyet, 20.9.1994)

Kürt Milliyetçileri ve KESK

8 Aralık 1995 tarihinde Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK) kuruldu. Siyasal örgütler arasında görüşmeler ve pazarlıklar yapılırken, KESK'te bir kesim, etnik kimlik temelinde örgütlenmeye gitti. Kendilerine "yurtseverler" adını verenler, KESK içinde girdikleri ilişkilerle Türkiye sendikacılık hareketini etnik temelde böldüler, kendileriyle ittifak yapan sosyalist/komünist örgütlenmelerin ulusun diğer kesimlerinden tecrit olmasına yol açtılar, Türkiye'de demokrasi mücadelesini "Kürt Sorunu"yla özdeşleştirerek ve sınırlayarak, emperyalizme, toprak ağalarına, aşiret reislerine, cemaat/tarikat şeyhlerine ve sermayedar sınıfa karşı verilen mücadeleye büyük darbe indirdiler.

KESK daha resmen kurulmadan, Genel Yönetim Kurulu'nun 18-19 Kasım 1995 günleri yapılan toplantısında "KESK Olağanüstü Koşulların Yaşandığı İller Komisyonu" oluşturulması kararlaştırıldı. Bu karara dayanak ise KESK Tüzüğünün 16. maddesi "o" fıkrasıydı: "GYK, Olağanüstü Koşulların Yaşandığı İllerde Konfederasyon çalışmalarını ve ilişkilerini düzenlemek için komisyon oluşturur. Bu komisyonun görev ve yetkilerini genelgeyle düzenler." KESK'in 1. Olağan Genel Kurulu'na sunulan Çalışma Raporu'nda bu konu ayrıntılı biçimde ele alındı. (KESK, 1. Olağan Genel Kurulu Çalışma Raporu (16-17-18 Ağustos 1996), İstanbul, 1996;95) KESK Olağanüstü Koşulların Yaşandığı İller Komisyonu, konfederasyon içerisinde ayrı bir konfederasyon gibi yetkiler kullanıyordu.

20 Temmuz 1996 günlü Demokrasi Gazetesi'nde yayımlanan bir yazıda, kamu çalışanları sendikalarında taleplerinin yerine getirilmemesi durumunda Kürt milliyetçilerinin ayrı örgütlenmeye gidebileceği belirtiliyordu.

KESK'e bağlı sendikaların bu bölgedeki çalışmaları, sendikal çalışma yerine, etnik milliyetçilik girişimleriyle sınırlı kaldı.

KESK'in kurulmasından kısa bir süre sonra, 18 Aralık 1995 tarihinde PKK'nın önerdiği "ateşkes" ile ilgili olarak bir basın açıklaması yapıldı. (KESK,1996;48)

KESK, 28 Ocak 1996 tarihinde The Marmara Oteli'nde çeşitli kişi, kurum ve girişimlerin (Siyami Erdem, Münir Ceylan, İsmail Nacar, Altan Tan, Tomris Özden, Emine Dilman) çağrısıyla toplanan "Barış İçin Bir Araya" toplantısına katıldı. Düzenlenen konferansa KESK Genel Başkanı Siyami Erdem de bir tebliğ sundu. KESK, bundan sonra, Barış İçin Bir Araya Çalışma Grubu'nun oluşumunda yer aldı; bu grubun yaptığı çeşitli araştırma ve incelemelere temsilciler vererek çalışmalara katkıda bulundu. (KESK,1996;2)

4 Şubat 1996 tarihinde İstanbul Hilton Otelinde Kürt Enstitüsü'nün düzenlediği "Kürt Sorunu ve Demokratik Çözüm Önerileri" adlı sempozyuma çeşitli sendika ve demokratik kitle örgütleri temsilcileri ve bilim adamlarının yanı sıra KESK'i temsilen Genel Sekreter Faysal Özçift katıldı. (KESK,1996;62)

Kürt milliyetçilerinin örgütlenmesi olan "Yurtsever Kamu Emekçileri" Grubu 1996 yılı Temmuz ayı sonlarında 103 imzalı bir

açıklama yayımladı. Açıklamada şu görüşlere yer verildi:

"Kamu emekçileri sendikalarında direngen bir hattın yanı sıra saldırılara boyun eğme, şovenizmle uzlaşma, direnme hattından uzaklaşma eğilimlerini de ortaya çıkarmıştır. Bu olgu sendikalarda Kürt emekçilerini dışlama, inisiyatifsizleştirme, Kürt hak ve taleplerini geçiştirme biçiminde gelişmektedir. Son olarak kamu emekçileri sendikaları genel kurullarında Kürt emekçileri kendi kimlikleri hak ve talepleri ile inisiyatif istemleri reddedilmiş, Kürt emekçileri sendika yönetimlerinden dışlanmıştır. Sorun basit bir pazarlık sorunu değildir. Kürt ve Türk emekçilerinin kendi hak ve talepleri ile birlikte olma sorunudur. Unutulmasın ki dünyaya mal olmuş Kürt hak ve talepleri kendi dostlarıyla birlikte her koşulda kendine mücadele alanları yaratabilmiştir." (Uğuz, D., "Emekçi Hareketine Bölünme Tehdidi," Aydınlık Dergisi, Sayı 476, 4 Ağustos 1996;16)

20 Temmuz 1996 günlü Demokrasi Gazetesi'nde yayımlanan bir yazıda ise, kamu çalışanları sendikalarında taleplerinin yerine getirilmemesi durumunda Kürt milliyetçilerinin ayrı örgütlenmeye gidebileceği belirtiliyordu.

KESK'in 16-18 Ağustos 1996 günleri yapılan Birinci Olağan Genel Kurulu'nda konuşan İnsan Hakları Derneği Başkanı Akın Birdal, "işçi sendikalarıyla birlikte olmayı zorlamaktan vazgeçin, Kürt sorununu merkeze alın" çağrısında bulundu. (Uğuz, D., "KESK'te Özeleştiri Kongresi," Aydınlık Dergisi, Sayı 479, 25 Ağustos 1996;14)

KESK'in 4-6 Eylül 1998 günleri toplanan İkinci Olağan Genel Kurulu'na sunulan Çalışma Raporu'nda şu değerlendirme yer aldı:

"Yıllardır Kürt sorununda çözüm olarak sunulan baskı, inkar ve imha siyaseti ısrarla sürdürülmeye ve geliştirilmeye çalışılmaktadır. Süren savaş halklar arası ilişkileri tahrip ederken, ekonomik çöküntüyü de derinleştirmektedir. Savaş ayrımcıdır. Bizler birleştirici olan barışı savunuyoruz. Kürt sorunu düzenin demokratikleşmesi sorunudur. Kamu emekçileri olarak demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla yerleştirilmesi mücadelesinde, demokratik taleplerin karşılanmasını temel alan barıştan yanayız. Eşitlik ve özgürlük temelinde bir kardeşlik ortamının sağlanması gerekiyor. Adı konulamamış bu savaş, ekonomiyi, politikayı ve bütün alanları derinden etkileyerek krizi derinleştiriyor." (KESK, 2. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu (Ağustos 1996-Ağustos 1998), İstanbul, 1998;25)

Abdullah Öcalan'ın 1999 yılında yakalanması ve Türkiye'ye getirilmesi sonrasında KESK'in taleplerinde bir yumuşama gözlendi. KESK'in 25-28 Ocak 2001 günleri toplanan Üçüncü Olağan Genel Kurulu'na sunulan Çalışma Raporu'nda "Kürt sorunu" konusunda şu değerlendirme yer alıyordu:

"Konfederasyonumuz, yıllardır sürdürdüğü toplu sözleşmeli/grevli sendikal hak ve özgürlükler mücadelesinin demokratikleşme mücadelesinin ayrılmaz bir parçası olduğu gerçeğinden hareketle; Kürt sorununun demokratik bir çözüme kavuşmasında ısrarlı olmuştur. Çatışma ortamının yarattığı demokratik, ekonomik ve sosyal tahribata dikkat çekmiştir. Bu tahribatın aynı zamanda yoksulluk, şiddet ve insan hakları ihlallerinin yoğunlaşması anlamına geldiğinin altını çizmiştir. Kürt sorunu yeni bir döneme evrilmiştir. Yıllardır süren çatışma ortamının bitmesi, Kürt sorununun demokratik bir çözüme kavuşmasında; çok kimlikli, çok inançlı ve çok kültürlü toplumsal bir düzenlemenin hayata geçirilmesinde bütün demokrasi güçlerine önemli olanaklar sağlamaktadır. Önemli olan bu olanağın değerlendirilmesi ve buna uygun adımların atılabilmesidir." (KESK, 3. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu (25-28 Ocak 2001), İstanbul, 2001;29-30)

Mevzuat, etnik kökene dayalı yeni sendikaların kurulmasını engelledi. Ancak sen-

dikalarda saflaşmalar değişmeye başladı. Özellikle güneydoğu Anadolu'da, PKK'nın da baskısıyla, şube yöneticiliğine getirilmede etnik kimliğin öne çıkarılması en önemli etmen oldu. Güneydoğu Anadolu dışında Kürt kökenli işçilerin bulunduğu bölgelerde sendika seçimlerinde etnik kökene dayalı saflaşmalar önem kazandı.

Bu dönemde önemli bir konu, Eğitim-Sen'in tüzüğündeki "bireylerin ana dillerinde öğrenim görmesini ve kültürlerini geliştirmesini savunur" hükmüydü. Genelkurmay Başkanlığı'nın 27 Haziran 2003 günü Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na yazdığı bir yazı üzerine, Bakanlık konuyu önemsedi ve Ankara Valiliği'ne başvurdu. Ankara Valiliği de Eğitim-Sen aleyhinde sendikanın kapatılması talebiyle dava açtı. (Davanın seyri için bkz., Eğitim-Sen, Eğitim-Sen Dava Notları, Ankara, 2005) Bu hüküm, Eğitim-Sen'in 3 Temmuz 2005 günü yapılan olağanüstü genel kurulunda, 115'e karşı 385 oyla çıkarıldı. (Birgün, 4.7.2005)

KESK Genel Başkanı Sami Evren, 2004 yılı Temmuz ayında "Türkiye'nin en önemli sorunu ve kanayan yarası'nın "Kürt sorunu" olduğunu söyledi ve "genel bir siyasi af" istedi. (Cumhuriyet, 20.7.2004)

KESK'in 2005 yılında toplanan 2. Olağan Genel Kurulu'na sunulan çalışma raporunda "Konfederasyonumuzun Sosyal Program Talepleri" başlığı altında, "çok kimlikli, çok kültürlü, çoğulcu bir demokrasi tüm kural ve kurumlarıyla güvence altına alınmalı; Kürt Sorununun demokratik çözümü benimsenmelidir" deniyordu. (KESK, 2. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu (13-14-15 Mayıs 2005);507)

KESK eski MYK üyesi Tayfun İşçi'nin 7 Aralık 2006 tarihinde www.sendika.org sitesinde yayımlanan "KESK nedir, ne yapmalıdır?" yazısında KESK'in tasfiye edilmesi, onun yerine DESK-KOR'un kurulması öneriliyordu: "KESK yerini günümüz koşullarına uygun Demokratik Emek Sendika Komünleri Koordinasyonu'na (DESK-KOR) bırakmalıdır."

Mevzuat, etnik kökene dayalı yeni sendikaların kurulmasını engelledi. Ancak sendikalarda saflaşmalar değişmeye başladı. Özellikle Güneydoğu Anadolu'da, PKK'nın da baskısıyla, şube yöneticiliğine getirilmede etnik kimliğin öne çıkarılması en önemli etmen oldu. Güneydoğu Anadolu dışında Kürt kökenli işçilerin bulunduğu bölgelerde sendika seçimlerinde etnik kökene dayalı saflaşmalar önem kazandı.

Bu yıllarda KESK yönetiminin etnik talepleri öne çıkarma eğilimi güçlendi.

KESK'in 2008 yılında toplanan 3. Olağan Genel Kurulu'na sunulan çalışma raporunda "Kürt halkına karşı girişilen pek çok saldırı ve linç"ten yakınılıyor, askeri tedbirlere ve operasyonlara karşı çıkılıyordu. (KESK, 3. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu (27-28-29 Haziran 2008), Ankara, 2008;25-26)

İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı 28 Mayıs 2009 günü İzmir'de bir KCK operasyonu başlattı. Bu operasyonda KESK'e bağlı sendikalara üye 28 kişi gözaltına alındı. KESK genel merkezi 28 Mayıs 2009 tarihinde beş saat arandı. Ankara'dan ve diğer illerden de ek gözaltılar oldu. (Cumhuriyet, 29.5.2009) Daha sonra tutuklananlar arasında KESK Kadın Sekreteri Songül Morsümbül, KESK eski Genel Sekreteri Abdurrahman Daşdemir ve o tarihte Eğitim-Sen Ankara 2 No.lu Şube üyesi Lami Özgen de vardı (Lami Öz-

gen, 2011 Temmuz'unda yapılan genel kurul sonrasında KESK Genel Başkanlığı görevine getirildi). Hazırlanan iddianamede, "sendikal faaliyetleri kamuflaj olarak kullanan terör örgütünün, geçmiş dönemde KESK içinde 'Yurtsever Emekçi Memurlar' adıyla örgütlendiği, 2005 yılı itibariyle de KCK/TM koordinesinde Demokratik Emek Konfederasyonu'nun (KCK/TM-DEK) kurulduğu" belirtildi. KCK/TM-DEK'in kamuda çalışan tüm sempatizan memurları kapsayacak şekilde yapılandığı ileri sürüldü. Ayrıca 'Demokratik Emek Konfederasyonu' (DEK) yapılanmasının ele geçirilen tüzüğüne de yer verilen iddianamede, "operasyon çerçevesinde yakalanan sanıkların bu yapı içinde faaliyette bulundukları (...) iddia edildi." İddianamede, "sanıkların bir bölümünün KCK/TM-DEK Merkezi Konferansı'nın delegesi olarak aynı uçakla Diyarbakır'a gittiklerinin tespit edildiği, ancak sanıkların 'tesadüfen aynı uçakta bulunuyorduk' diyerek savunma yaptıklarına dikkat çekildi." Tutuklular, 175 gün sonra, 21 Kasım 2009 günü serbest bırakıldı.

KESK Genel Başkanı Sami Evren 5 Ağustos 2009 tarihinde düzenlediği basın toplantısında şunları savundu: *"İlköğretim 12 yıl, zorunlu, parasız ve herkesin kendi anadilinde olmalıdır. (...) Seçimlerde Türkçe'den başka dillerin kullanılmayacağına dair yasa hükmü değiştirilmelidir. Yerel yönetimlerin yetkileri arttırılmalı, her şeyi merkezden yönetmek anlayışı terk edilmelidir. (...) Barışı perçinlemek için genel af çıkarılmalıdır."*

2009 yılında başlayan açılım sürecinde KESK büyük çaba gösterdi.

İçişleri Bakanı Beşir Atalay 21 Ağustos 2009 günü KESK'i ziyaret etti. KESK'in internet sitesinde yayımlanan habere göre, *"Atalay, çözüm sürecinde KESK'in katkılarını çok önemsediklerini, görüşme sırasında KESK yöneticilerinin konuya büyük bir açık yüreklilikle yaklaştıklarını belirterek teşekkür etti. Daha sonra söz alan Genel Başkan Sami Evren Hükümetin çözüm yönünde yaklaşımını çok önemsediklerini (...) belirtti. Evren, Bakan Atalay'a çözüm önerilerini sunduklarını belirterek, KESK olarak bu süreçte bize düşecek her sorumluluğu yerine getirmeye hazırız dedi."*

KESK'in sunduğu çözüm önerileri metninde şu bölümler yer alıyordu: *"KESK, Kürt Sorununa ilişkin sadece görüşleri olan bir kuruluş değil, aynı zamanda kendi örgütlenmesini bizzat bu ilkeler üzerine inşa etmiş bir konfederasyondur. Bu niteliği ile KESK Türkiye'deki tüm demokratik kitle örgütlerine, sendikalara ve siyasi partilere yönelik bir örnek oluşturmaktadır."*

Öneriler arasında, "sorunun tarafları ve siyasal temsilcilerinin muhatap alınması," yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılması, korucu sisteminin kaldırılması, "ilköğretimin 12 yıl, zorunlu, parasız ve herkesin kendi anadilinde olması," "Kürtlerin yoğun yaşadığı bölgelere yapılan kamu personeli atamalarında Kürtçe bilen" kişilerin tercih edilmesi, genel af çıkarılması, operasyonların durdurulması istendi. Girişim hakkında şu değerlendirme yapıldı: "Hükümetin başlattığı girişim elbette olumlu ve değerlidir. Hükümet sık sık bunun bir paket olarak ele alınmaması gerektiğini ve bir süreç olduğunu vurgulamaktadır. Doğrusu da budur. (...) Başlatılan bu girişimi destekliyor, bundan sonra da sürece emek ve meslek örgütlerinin, demokratik kitle örgülerinin, siyasi partilerin, toplumun örgütlü kesimlerinin temsilcilerinin dahil edilmesinin zorunlu olduğuna inanıyoruz."

KESK Genel Başkanı Sami Evren'in, Cumhuriyet'te yayımlanan yarım sayfalık röportajının manşeti, "Açılım tarihi bir dönüm noktası" idi. (Cumhuriyet, 27.9.2009)

Eğitim-İş Sendikası'nın 2009 yılındaki genel başkanı Zübeyde Kılıç, demokratik açılım çalışmalarını "anlamlı bulduğunu"

> 19 Ekim 2009 günü 34 PKK militanı, askeri üniformalarıyla Habur'dan Türkiye'ye giriş yaptı. PKK'lıları karşılayanlar arasında KESK Genel Başkanı Sami Evren ve KESK Genel Sekreteri Emirali Şimşek de vardı.

belirtti, "bu ülkede barışın tesis edilmesi noktasında niyet gösteren her adımın arkasındayız," dedi. (Cumhuriyet, 24.8.2009)

19 Ekim 2009 günü 34 PKK militanı, askeri üniformalarıyla Habur'dan Türkiye'ye giriş yaptı. PKK'lıları karşılayanlar arasında KESK Genel Başkanı Sami Evren ve KESK Genel Sekreteri Emirali Şimşek de vardı. (Cumhuriyet, 21.10.2009; www.sendika.org)

Abdullah Öcalan'ın cezaevi değiştirilince, KESK Genel Sekreteri Emirali Şimşek'in tepkisi şöyle oldu: "İmralı nezle olursa, Kürt halkı grip olur. (...) Kürt sorunu İmralı'dan bağımsız çözülemez." (Günlük Gazetesi, 3.12.2009)

Türk-İş'e, Memur-Sen'e ve Hak-İş'e bağlı sendikaların Güneydoğu Anadolu'daki şubelerinin yöneticileri de PKK'nın baskısıyla ve/veya savundukları anlayış doğrultusunda, etnik kimliği öne çıkaran etkinliklere katıldılar, gazetelerde yer alan ilan ve duyurulara imza verdiler.

2010 yılı Mayıs ayında PKK'ya karşı başlatılan askeri operasyonları engellemek isteyen BDP, bazı demokratik kitle örgütleriyle birlikte Lice'de canlı kalkan oluşturmaya çalıştı. Canlı kalkan eylemine, KESK Genel Sekreteri Emirali Şimşek, KESK Kadın Sekreteri Songül Morsümbül ve DSK MYK üyesi Levent Onat da katıldı. (Cumhuriyet, 17.5.2010)

TZP-Kurdi (Kürt Dili ve Eğitim Hareketi) sürdürdüğü "anadilde eğitim istiyoruz" kampanyası sırasında 20-25 Eylül 2010 tarihlerinde okulları boykot etti. Eğitim-Sen Genel Başkanı Zübeyde Kılıç bu kampanyayı destekleyerek, anadilde eğitimin şart olduğunu belirtti ve şunları söyledi: "Dünyanın hangi ülkesinde yaşanıyor olunursa olunsun bir eğitimci çocuğunun ana dilinde eğitim görmesini savunur. Biz eğitimciler olarak insanların kendi dilinde eğitim görmesini savunuyoruz. Ortaya konulan bu talep de bu yönde bir karardır. Yeni bir Anayasa ihtiyacının doğduğu bu dönemde yeni anayasal düzenleme içinde mutlaka kimliklerin ve anadilde eğitimin de işlenmesi gerekir." (Birgün, 15.9.2010)

KESK'in, 25 Haziran 2010 tarihinde Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'e sunduğu "Kürt Sorunu ve Çözümüne İlişkin Görüşlerimiz" raporunda, bir yıl önce İçişleri Bakanı Beşir Atalay'a verdiği raporda yer alan talepler tekrarlanıyordu. (Rapor metni için bkz. KESK, Olağanüstü Genel Kurul Çalışma Raporu (8-9 Ocak 2011), Ankara, 2011;427-431)

KESK'in 2013 yılında yürürlükte bulunan tüzüğünün 4. maddesinin bir bölümü şöyleydi: "Toplumun karar süreçlerinde örgütlü olarak söz sahibi olduğu; devletten ve piyasadan azami ölçüde arındırılmış kamusal alanda eşit, ücretsiz, nitelikli, erişilebilir ve anadilinde kamu hizmetini savunur."

KESK tüzüğünün 4/g maddesi şöyleydi: "Savaşsız ve sömürüsüz bir dünya amacıyla; ülkede ve dünyada savaşa karşı kalıcı barışın yaratılması, tüm ulusların eşit ve özgürce geleceklerini belirleyebilmelerinin ve evrensel insan haklarının önündeki engellerin kaldırılması, faşizme karşı demokrasi, emperyalizme karşı bağımsızlık, baskılara karşı özgürlük, ırkçılığa ve şovenizme karşı halkların kardeşliği için mücadele etmeyi; (...)"

Eğitim-Sen'in 3-5 Mayıs 2011 günleri toplanan genel kurulunda sendika tüzüğünün "sendikanın amaçları"na ilişkin 2/c mad-

desi şu şekilde düzenlendi: "2/c) Toplumun bütün bireylerinin, temel insan hakları ve özgürlükleri doğrultusunda, herkesin kendi anadilinde, cins ayrımcı olmayan, eşit demokratik, laik, bilimsel, parasız ve kamusal nitelikli eğitim görmesini savunur."

KESK'in genel kurulu olağanüstü olarak 8-9 Ocak 2011 tarihlerinde toplandı. Genel Kurula sunulan çalışma raporunda kapsamlı bir "Kürt Sorunu" bölümü vardı. (KESK,2011;40,48-52) Raporda önce "demokratik açılım" eleştiriliyordu: "AKP'nin çözüm iddiası, KESK'in de dahil olduğu geniş kesimlerden topladığı çözüm önerilerine rağmen iktidar konumundan atılacak birkaç yasal ve idari adımdan ibaret kalmıştır. Kürt sorununun geldiği aşamada bunun bir çözüm olmadığı görülmüştür." Çözüm önerileri arasında, koruculuk sistemine son verilmesi, zorunlu göçle köylerinden ayrılanların geri dönüşlerinin sağlanması, yerinden yönetimin geliştirilmesi, "etnik, dinsel ve kültürel her türlü dışlayıcı tanımdan ayıklanmış, ortak ve gönüllü bir siyasal kimliğin oluşmasını sağlayacak şekilde bütün yurttaşların hukuksal eşitliğini ve özgürlüğünü güvence altına alan ve onları eşit haklar ve sorumluluklar ile donatan, birlikte yaşama iradesinin ifadesi olacak yeni bir anayasa" isteniyordu.

KESK'in 1-3 Temmuz 2011 tarihlerinde toplanan 4. Olağan Genel Kurulu'na sunulan çalışma raporunda, Türkiye'de 30 yıldır bir savaş yaşandığı belirtildikten sonra, "sermaye güçlerinin bu savaşı bitirmek" gibi bir niyetinin olmadığı ileri sürülmekte, hükümetin açılım politikasının yetersizliği ve uygulanan "asimilasyon politikaları" eleştirilmekteydi. (KESK, 4. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, 1-2-3 Temmuz 2011, Ankara, 2011;49-51)

2 Temmuz 2011 tarihinde www.haberaktuel.com sitesinde yayımlanan habere göre, BDP eşbaşkan yardımcısı Nihat Oğraş'ta ele geçen belgede, PKK tarafından KESK'in 1-3 Temmuz 2011 günleri yapılacak olan genel kuruluyla ilgili şu talimat veriliyordu: "Genel başkanlıktan ziyade genel sekreterlik ve alt kademelerde etkili olma daha doğrudur. Bir de daha önce görevde olup da hakkında bazı iddialar ileri sürülen EMR arkadaşın bu aşamada görev almaması daha uygundur. Olayı ister doğru, ister yanlış olsun, aynı isimde ısrar etmenin bir faydası olmaz."

Basında yer alan haberlere göre, EMR olarak belirtilen kişi, Emirali Şimşek'ti.

2008-2010 döneminde KESK'te sınıf kimliğinin kenara atılarak etnik kimlik temelinde faaliyet gösterilmesinin (ve bir parça sendikacılık yapılmasının) iki önemli nedeni vardı.

Birinci neden, 2004 yılından itibaren PKK'nın demokratik kitle örgütlerinde atak yapması, 2005 yılında KKK yapılanmasından itibaren, emperyalist ülkelerden aldığı güç ve destekle, illegal kitle örgütlenmelerine yönelmesiydi.

İkinci neden, ÖDP ve Devrimci Sendikal Dayanışma hareketinde yaşanan iç sorunlardı. Ufuk Uras ve yandaşları ÖDP'den ayrıldılar. KESK'in en büyük sendikası Eğitim-Sen'in genel başkanı Zübeyde Kılıç ve KESK genel başkanı Sami Evren, DSD (Devrimci Sendikal Dayanışma) grubundandı. Ancak onlar da Ufuk Uras'la birlikte hareket ettiler. Böylece, ÖDP çizgisindeki DSD hareketinin Eğitim-Sen ve KESK'teki gücüne büyük darbe indirildi. Ufuk Uras yandaşları ise, KESK ve Eğitim-Sen'de, tabanda sahip olmadıkları bir güce ulaştı. Eğitim-Sen Genel Başkanı Zübeyde Kılıç, Eşitlik ve Demokrasi Partisi'nin kuruluş sürecinde yer aldı. DSD'den ayrılanlar, önce Eşitlikçi-Özgürlükçü Devrimci Sendikal Dayanışma adı altında örgütlendiler. 4 Temmuz 2010 tarihinde düzenledikleri kurultayda adlarını Demokratik Emek Meclisi olarak değiştirdiler. Bu ekip, etnik temelde örgütlenen ve

kendilerine "yurtseverler" adını veren grubun denetimi altına girdi. Özellikle Sami Evren'in KESK'teki konumu, bu nitelikteydi. Sami Evren'in 2009/2010 yıllarında yaptığı açıklamalar, DSD'nin değil, ÖDP'den ayrılmış ve kamu çalışanları tabanında bir gücü olmayan bir kesimin yerlerini koruma çabasıydı. Nitekim, KESK'e bağlı sendikaların ve KESK'in 2011 genel kurullarında Demokratik Emek Meclisi yapılanması silindi gitti. Sendikalarda etnik temelde saflaşmayı savunanlar ise kendilerine Demokratik Emek Platformu adını verdiler.

KESK Genel Başkanı Lami Özgen, bölücü terör örgütünün yöneticisi A.Öcalan'ın 21 Mart 2013 günü açıklanan mektubuna ilişkin yaptığı açıklamada A.Öcalan'la yapılan görüşmeleri destekliyor, "Parlamento resmi olarak bazı kararlar almak suretiyle bu sürecin yürütülmesinde rol oynamalıdır," diyordu.(http://firatnews.com/news/guncel/kesk-genel-baskani-ocalan-in-perspektifini-onemsiyoruz.htm) Lami Özgen, açılım sürecinde "akil adam" olarak da görev yaptı.

Bu süreçte Lami Özgen ve arkadaşları hakkında dava açıldı. Lami Özgen ile diğer sanıkların yargılandığı terör örgütüne üye olmak suçuna ilişkin İzmir 8. Ağır Ceza Mahkemesi'nin verdiği 6 yıl 3 ay hapis cezası, temyiz aşamasında Yargıtay 16. Ceza Dairesi tarafından 13 Mart 2017 tarihinde onandı. Bu kararla birlikte mahkumiyet kararı Yargıtay'da kesinleşti.

KESK'in 7-9 Temmuz 2017 günleri toplanan genel kuruluna sunulan çalışma raporunda "Kürt Sorunu" bölümünde aşağıdaki değerlendirmeler yer alıyordu:

"Konfederasyonumuz 'anadilinde eğitim' ve 'anadilinde kamusal hizmet' talebi ve hakkı kapsamında Kürt sorunuyla faaliyet alanı gereği ilgilidir. Zira eğitim bütün boyut ve yönleriyle KESK'in tabiri caizse 'odaklanma' alanlarının en önemlilerinden biridir. Bilimsel, demokratik, laik, parasız ve üniversiteler başta olmak üzere her kademede mümkün olduğunca özerk ve katılımcı bir eğitim nasıl vazgeçilmez bir düstur ve sabitimiz ise, 'anadilinde eğitim' ve parasız, nitelikli, ulaşılabilir, eşit ve 'anadilinde kamusal hizmet' de bu duruşun tamamlayıcı ve bütünleyici bir öğesi olarak öyledir. (...)

" 'Savaşa değil, eğitime ve sağlığa bütçe' şiarımızda ifadesini bulduğu gibi, KESK bu yönüyle de Kürt sorunuyla ilgilidir ve taraftır. (...)

"Çatışma/çatışmasızlık, savaş/barış, çözümsüzlük/çözüm ikilemlerinde KESK, ikirciksiz bir biçimde ikincileri savundu ve bu tavrını elinden geldiğince pratikleştirdi. (...)

"Bugün ülkemizde güvencesiz, kayıt dışı çalışma, işsizlik, mevsimlik işçilik olayı, iç göç gibi sınıfsal karakterdeki gelişmelerin Kürt sorunundan bağımsız olmadığı, Kürt sorununun çözümsüzlüğünün sınıfsal çelişkileri de derinleştirdiği çok açıktır." (KESK, 9. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, 7-9 Temmuz 2017, Ankara, 2017;17-19)

KESK'in 19-22 Ocak 2024 günleri toplanan genel kuruluna sunulan çalışma raporunda "Kürt Sorununda Baskıcı Yöntemlere Devam" bölümünde aşağıda değerlendirmeler yer alıyordu:

"Cumhuriyetin ikinci yüzyılına girerken Türkiye'nin önündeki en önemli sorunlardan biri de Kürt sorunudur. Yüz yıldır çözülemeyen sorunlar, derinleşerek yeni yüzyıla taşındı. Söz konusu tehlike tam da buradan besleniyor. Kürt sorununun demokratik çözümü konusunda Türk devleti ve siyasetinin sergilediği siyasi dirençten kaynaklanıyor. (...)

"Irak'ın Kuzeyi, Güney Kürdistan Federal bölgesine yönelik orta şiddette bir savaş düzeyinde geliştirilen saldırılar, Suriye'nin kuzeyi ve Rojava bölgesine yönelik ağırlıkla SİHA'lar ve suikastlarla geliştirdiği operasyonlar bir yandan gerilimi sürekli kılma haliyle bağlantılı olsa da özünde Kürt sorununun çözümsüzlüğü, bastırılması, inkârına dayanan

İstisnai durumlar dışında, Türk-İş ve bağlı sendikalar Kürt milliyetçiliğine taviz veren bölücü bir eğilim göstermedi. Daha sonraki yıllarda da bu tavır devam etti.

devlet politikasının en katı, en faşizan tarzda devam ettirilmesidir. Cezaevlerinde yaşanan hak ihlalleri ve tecrit politikası, temel hak ve özgürlüklerin askıya alınması, anayasal güvencelerin hiçe sayılması, yargıdaki çürüme, siyasetçilere yönelik kumpas davaları vb. politikaların da Kürt sorununun çözümsüzlüğünden beslendiği, sonuçlarından olduğu açıktır. (...)

"Konfederasyonumuz kuruluşundan bu yana Kürt sorununun çözümünde onurlu bir barış için diyalog ve müzakere yöntemini bundan sonra da savunmaya devam edecek, eşitlik ve özgürlük içinde birarada yaşamanın mümkün olabileceği bir toplumsal, siyasal atmosferin oluşması için mücadele edecektir." (KESK, 11. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, 19-21 Ocak 2024, Ankara, 2024;65-66)

1995 yılında KESK'i kuran kamu çalışanları sendikaları ilk yıllarda sosyalist gelenekten gelen kamu çalışanları tarafından kuruldu. Bu sendikalar ilk yıllarda geniş memur kitlesini örgütleyemedi. Diğer taraftan, 1991 Körfez Savaşı sonrasında ABD'den aldığı büyük destekle güçlenen bölücü terör örgütü, sosyalistlerin kurduğu sendikaları kullanarak etkilerini artırmaya çalıştı. Geniş memur kitlesini üye yapamayan sendikalar da, bölücü terör örgütünün artan gücünden yararlanabileceği umuduyla, bölücü terör örgütünün denetimindeki kesimlerle işbirliğine yöneldi ve zaman içinde sendikalarda onların hakimiyetini kabullendi. Bu durum, bölücü terör örgütüne karşı olan kesimlerin KESK ve bağlı sendikalardan ayrılmasına yol açtı. 1995 yılında 500 bin dolayında kamu çalışanını temsil ettiğini ileri süren KESK'in 2021 yılındaki gücü yalnızca 132 bindi.

Resmi ve güvenilir verilere göre, KESK'e bağlı sendikaların toplam üye sayısı 2002 yılı Temmuz ayında 262 bindi; 2004 yılında 297 bine çıktı. Açılımda 2010 yılında 219 bin olan üye sayısı 2012 yılında 240 bine yükseldi. 2015 yılında 236 bindi. Açılım bitince üye sayısı düşmeye başladı. 2021 yılında üye sayısı 132 bin olmuştu. 2025 yılında 166 bin oldu.

Türk-İş ve Kürt Milliyetçiliği

Kamu çalışanları sendikacılık hareketinde PKK yandaşları tarafından etnik bölünme ve saflaşma gerçekleştirilirken, Türk-İş içinde de bazı tartışmalar başladı.

Türk-İş Başkanlar Kurulu 14 Şubat 1993 tarihinde Diyarbakır'da toplandı. Bu toplantıya bir rapor sunuldu. (Türk-İş, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi Raporu, Ankara, 1993) Bu toplantıda alınan karar uyarınca, Türk-İş Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Sabri Özdeş'in başkanlığında ve Petrol-İş, Yol-İş ve Tes-İş'in birer genel merkez yöneticisinden oluşan bir heyet, 24 Şubat-4 Mart 1993 günleri Erzurum, Ağrı, Van, Muş, Bitlis, Batman, İdil, Cizre, Şırnak, Nusaybin ve Diyarbakır'da görüşmeler yaparak, 178 sayfalık bir rapor hazırladı. (Türk-İş, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Gezisi ile İlgili Rapor, 9 Mart 1993) Türk-İş yönetimi, gerek bu raporda, gerek daha sonraki tüm belgelerinde, Türk-İş içindeki bazı sendikalardan ve dışındaki bazı örgütlerden gelen baskılara karşın, etnik kimliğe dayalı bir yapılanmaya karşı çıktı; ulusal ve sınıfsal birliği savundu.

Ancak Türk-İş'e bağlı bazı sendikalardan bazı yöneticiler sendikaları etnik kimliğe dayalı bir bölünmeye götürecek adımlar attılar. Örneğin, Petrol-İş Sendikası Genel Başkanı Münir Ceylan'ın 1993 yılı Mayıs ayında yayımlanan bir makalesinin başlığı "Sendikalar Kürt Halkının Özgürlüğü İçin

Çaba Göstermek Zorundadır" idi. (Ceylan, M., "Sendikalar Kürt Halkının Özgürlüğü İçin Çaba Göstermek Zorundadır," Gündem, 26.5.1993)

Türk-İş Genel Başkanı Mustafa Kumlu, 13 Ekim 2009 tarihinde Türk Metal Sendikası'nın toplantısında yaptığı konuşmada şunları söyledi: "Ülkemiz bir süredir, kimilerince 'Kürt açılımı,' çoğu kez de 'demokratik açılım' olarak adlandırılan bir sürecin içinden geçmektedir. (...) Hiç şüphesiz, sorunun çözümünün temelinde demokrasinin sınırlarının genişletilmesi yer almaktadır. (...) Tüm bu tartışmalar sürecinde ülkemizin bütünlüğü ve milli mücadele ile çizilmiş sınırlarımızın ve bağımsızlığımızın asla tartışma konusu yapılmaması şarttır." (Türk-İş Haber Bülteni, 13.10.2009)

Türk-İş Genel Başkanı Mustafa Kumlu, açılım sürecinde "akil adam" olarak görev aldı.

Evrensel'den Serpil İlgün'ün, açılım sürecinde Petrol-İş Sendikası'nın Genel Başkanı Mustafa Öztaşkın'la yaptığı görüşme, 4 Mart 2013 tarihinde yayımlandı. Görüşmenin başlığı "Sendikalar Kürt Sorununda Daha Cesur Olmalı" idi. Mustafa Öztaşkın şunları söyledi:

"Kürt sorununun çözümü konusunda tarihi bir süreçten geçtiğimiz tespitine katılıyorum. Kürt sorununun çözümünü savunmak durumundayız. (...) Temel şartımız, ülkemizin birliğinin ve bütünlüğünün korunmasıdır. (...) Çözümün, bu topraklar üzerinde yaşayan herkesin dil, ırk, cinsiyet inanç ve felsefi düşünce farkı gözetmeksizin eşitliğini, özgürlüğünü ve kardeşliğini hedefleyen bir çözüm olmasıdır. (...) Federasyon, özerklik tartışmalarına şu an için girmenin çok doğru olmadığını düşünüyorum. Ortak vatan ilkesi üzerinde uzlaşma sağlandıktan sonra gerisinin detay olduğunu düşünüyorum. (...) Bölünme fobisi gibi düşüncelerin gerçekçi olmadığını ifade etmek (...) Türkiye vatandaşlığı tanımı kabul edilebilir bir tanımdır. (...) Çözüm sürecini yeni anayasaya ve anayasaya bağlı çıkarılacak yasalarla da ilişkilendiriyoruz ve emeğin çıkarlarının korunduğu, (...) bir anayasa talep ediyoruz."

Bu nitelikteki istisnai durumlar dışında, Türk-İş ve bağlı sendikalar Kürt milliyetçiliğine taviz veren bölücü bir eğilim göstermedi. Daha sonraki yıllarda da bu tavır devam etti.

Hak-İş ve Kürt Milliyetçiliği

Bu gelişmeler Hak-İş'i de etkiledi. Hak-İş Genel Başkanı Necati Çelik, Özgıda-İş Sendikası'nın Van Şube genel kurulunda yaptığı konuşmada şunları söyledi: "Biz 'Ne Mutlu Türküm Diyene' sözlerini kenara atıyoruz. Hiçbir insanın kendini üstün göstermeye hakkı yoktur. Bu tür ırkçı ve şoven sloganlarla istikrarı sağlayamayız. Kanın durması için tek çözüm vardır o da siyasi çözümdür." Necati Çelik, Çekiç Güç'ün Türkiye'den gönderilmesi ve olağanüstü halin bir an önce kaldırılması gerektiğini de belirtti. (Gündem, 24.9.1992)

Bu dönemde Hak-İş değişik bir öneriyle ortaya çıktı. Hak-İş Genel Başkanı Necati Çelik 1993 yılı Kasım ayında şöyle bir öneri sundu:

"Hükümetin Güneydoğu'daki bazı aşiret reislerini Ankara'ya çağırması ve terörün önlenmesinde aşiret reislerinden yardım istemesi bazı çevrelerce sürekli ve kasıtlı olarak eleştirilmektedir. Biz de feodal yapının kendisine karşı olmakla birlikte, hükümetin aşiret reisleriyle görüşmesini bölgedeki toplumun bir gerçeği olarak görüyoruz. Bu gerçeğe inmesinden dolayı hükümetin davranışını doğru buluyoruz. (...) Hükümet, aşiret reislerinin dışında, ancak yerine göre aşiret reislerinden daha geniş bir etki alanı bulunan bölgedeki din adamlarından sorunların çözümünde yararlanmalıdır." (Milli Gazete, 30.11.1993)

1995 yılının Ocak ayında Hak-İş bir rapor hazırladı. Kamuoyuna açıklanmayan raporda, ulus anlayışının yeniden tanımlanması

ve dinin birleştirici olarak kullanılması öneriliyordu. Raporun "Sonuç ve öneriler" bölümünde şu değerlendirme yer alıyordu:

"(4) Alternatif yaklaşımlardan birini, ulus-devlet kavramının yeni bir anlayışla ele alınması oluşturur. (5) Ulus-devleti oluşturan en temel öğelerden din birliği ilkesi olan halkın inancının/İslamın ülkenin geleceğine katkı sağlamasına izin verilmelidir. (6) Bir ulusu, ulus yapan dil, din birliği, ortak tarih ve üzerinde yaşanılan ortak coğrafya gibi faktörlerin gereksinimlerine göre devlet politikalarını zenginleştirmek ve atılımlarını hızlandırmak. (7) Devlet bütünlüğü içerisinde ve devletin daha da güçlendirilmesi için toplumsal dinamiklerin (İslam gibi) harekete geçirilmesi." (Hak-İş, "Güneydoğu Sorununa Alternatif Yaklaşım ve Çözüm Önerileri," 1995;4)

Hak-İş Konfederasyonu, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'e 25 Haziran 2010 tarihinde sunduğu raporda, "Türkiye Demokratik açılımları ısrarlı ve kararlı bir biçimde sürdürmelidir" anlayışını savundu. (Hak-İş, Güneydoğu ve Terör Sorununa İlişkin Değerlendirme, Görüş ve Öneriler, 25 Haziran 2010;4)

Hak-İş Genel Başkanı Mahmut Arslan da açılım sürecinde "akil adam"dı.

DİSK ve Kürt Milliyetçiliği

DİSK'in Kürt milliyetçiliğine ilişkin tavrı zaman içinde değişti.

1975-1977 döneminde TKP'nin ve 1978-1980 döneminde DİSK'te yer alan bazı sendikaların yönetimlerinde etkili olan bazı komünist hareketlerin çabaları sonucunda, DİSK, ülkenin bütünlüğü açısından sakıncalı olarak algılanan ve Kürt milliyetçilerinin savunduğu "ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı" gibi ilkeleri savunmaya başladı.

DİSK'in böylesine mayınlı bir araziye girmesinin bir nedeni bu yıllarda bazı sosyalist-komünist hareketlerin Kürt milliyetçiliğine ilişkin politikalarının DİSK'e yansıtılmasıydı. Diğer bir neden ise, özellikle 1978-1980 döneminde eylemci bir kitle gücüne doğrudan sahip olmayan DİSK yöneticilerinin müttefik arayışıydı.

Bu politikalar 1975-1980 dönemi DİSK'inin devlet tarafından önemli bir tehdit olarak algılanmasına yol açtı.

İlk kez DİSK'in 20 Eylül 1975 günü yapılan "bağımsızlık, demokrasi, barış ve toplumsal ilerleme doğrultusunda demokratik hak ve özgürlükler için Büyük İstanbul Mitingi"nde bir grup "Kürt milletinin üzerindeki baskı kaldırılsın" yazılı bir pankart açtı.

DİSK'in 22-26 Aralık 1977 günleri toplanan 6. Genel Kurulu'nda yönetime gelen Abdullah Baştürk ekibi, TKP'ye karşı güç toplama çabası içinde daha radikal sosyalist-komünist hareketlere hoş gözükmeye çalışırken, mayınlı bir alana girdi; Kürt milliyetçilerine de hoş gözükme çabası önem kazandı. DİSK, "ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı"nı savunmaya başladı. (DİSK, DİSK Nedir?, DİSK Yay. No.33, İst., 1979;21,32,33) DİSK'in "siyasal ve demokratik istemler"i arasında, "halkımız üzerindeki ırkçı ve şoven baskılara son verilmelidir" de yer aldı. (DİSK,1979;39)

DİSK'in 25 Haziran – 2 Temmuz 1980 günleri toplanan 7. Genel Kurulu'nda verilen bazı önergelerde DİSK'in geçmişinde gündeme gelmemiş olan konular tartışmaya açıldı. Kurtuluş Dergisi yandaşı bir grup delegenin önerisinde şöyle deniyordu: "Ulusların kendi kaderlerini tayin ilkesinden hareketle, Kürt halkının verdiği ulusal demokratik mücadeleyi destekler, bu yönde her türlü sömürgeci baskıya, ırkçılığa ve şoven uygulamalara karşı mücadele eder." Delegelerden Adil Gürkan, Mahmut Pur, Tamer Ürgüt ve Süleyman Kırteke'nin ortak önergesinde de "herkese ana dilde eğitim sağlanmalıdır" isteği yer alıyordu.

DİSK işçilerden beklediği desteği göremeyince, Kürt kartını oynamaya başladı. DİSK'in sınıf kimliği ve mücadelesi yerine

etnik kimliği önemseyen bir noktaya sürüklenmesinde, DİSK Genel Sekreteri Fehmi Işıklar, DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk ve bazı uzmanların etkisi oldu. DİSK'in 1980 yılında yapılan 7. Genel Kurulu'nda genel sekreterlik görevine getirilmiş olan Fehmi Işıklar, 1987 genel seçimlerinde SHP'den milletvekili seçilmiş, bu partiden ayrılarak 1990 yılında Halkın Emek Partisi'nin kurucu genel başkanı olmuştu. Abdullah Baştürk de SHP milletvekiliyken ayrılmış, HEP'in kurucuları arasında yer almıştı.

DİSK, bu etkiler sonucunda etnik kimliğe destek noktasına sürüklendi.

1991 yılında yeniden faaliyete geçen DİSK, 1992 yılı Aralık ayında "Kürt Sorunu"nu gündeme getirdi. Mustafa Sönmez'in yönetmenliğindeki DİSK Araştırma Enstitüsü'nün Aralık 1992 tarihli Bülteni'nde ana konu "Doğu Anadolu ve Kürt Sorunu" idi. (DİSK-AR, "10 Soruda Doğu Anadolu Gerçeği ve Kürt Sorunu," Bülten, Aralık 1992, Sayı 4;13-20) Bu yazıda federasyon gibi girişimlere karşı çıkılmakta, sınıf kimliğinin öne çıkarılması savunulmaktaydı. Ancak şu ifade de yer alıyordu: *"Sendikalar her etnik kökenden insanın olduğu gibi, Kürtlerin de AGİK gibi uluslararası anlaşmalarda yer alan en temel haklarını kullanabilme mücadelesine destek vermelidir."* (s.20)

Bu dönem, PKK'nın gücünün ve etkinliğinin arttığı yıllardı. Bu durum, yeniden faaliyete geçmesinin üzerinden yaklaşık üç yıl geçmiş olmasına karşın önemli bir varlık gösterememiş olan DİSK'in politikalarını etkiledi. DİSK'in 4-7 Ağustos 1994 günleri İstanbul'da toplanan 9. Genel Kurulu'na sunulan çalışma raporunda "Olağanüstü Hal Bölgesinde Yaşam" ve "Kürt Sorunu, Sendikal Hareket ve DİSK" bölümlerinde etnik kimliği öne çıkartan bir tavır sergilendi. DİSK, emperyalizmden, toprak ağalarından, aşiret reislerinden, cemaat ve tarikat şeyhlerinden söz etmeden, sanki temel sorun "Kürt kimliğinin" tanınmasıyla çözüme kavuşturulacakmış gibi bir tavır benimsiyordu. Şöyle deniyordu: "Kürt sorunu özünde, Kürt kimliğinin tanınıp tanınmaması sorunudur." (DİSK, 9. Genel Kurul Çalışma Raporu, İstanbul, 1994;117-119,121-122)

DİSK işçilerden beklediği desteği göremeyince, Kürt kartını oynamaya başladı. DİSK'in sınıf kimliği ve mücadelesi yerine etnik kimliği önemseyen bir noktaya sürüklenmesinde, DİSK Genel Sekreteri Fehmi Işıklar, DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk ve bazı uzmanların etkisi oldu.

Genel kurulda alınan kararlarda genel af isteniyordu: "DİSK 9. Genel Kurulu; Genel bir siyasi af çıkarılmasını toplumsal bir zorunluluk olarak görerek, kamuoyunda bu doğrultuda çalışma yapılmasını karar altına alır."

"Kürt Sorunu" başlıklı kararda da şu bölümler vardı:

"DİSK 9. Genel Kurulu; Getirdiği maliyetlerle ülke ekonomisini yıkıma sürükleyen savaşın durdurulmasını, ülkenin bir bölümünde yaşayan insanlarımızın birçok hak ve özgürlüğünü kısıtlayan olağanüstü hal uygulamasının sona erdirilmesini, insanlarımızı birbirine düşman eden, kan davalarıyla açılan yaraları derinleştiren koruculuk uygulamasının kaldırılmasını; eski DEP milletvekillerinin serbest bırakılarak, dokunulmazlık haklarının derhal iade edilmesini, Büyük Millet Meclisi'nde her türlü düşüncenin özgürce ifade edilmesini, kalıcı ve herkes için yararlı, barışçı bir çözüm için öncelikle silahların susmasını; çözümün demokratik siyasal süreçte

aranması gerektiğini; sorunun her türlü yasak, korku, yıldırma ve kısıtlamadan uzak biçimde tartışılmasını zorunlu gördüğünü belirtir; DİSK üyesi sendikaların tabanlarında Türk, Kürt veya farklı bir etnik kökenden olan tüm işçi ve emekçilerin sınıf kardeşliğini pekiştirecek çalışmalar yapmasını karar altına alır."

DİSK'in genel kurulu 26-28 Ocak 1996 tarihlerinde olağanüstü olarak toplandı. Bu genel kurula sunulan çalışma raporunda "Kürt Sorunu" başlığı altında şöyle deniyordu: "Kürt gerçeğinin uzun yıllar gözardı edilmesi, Kürt kimliğinin yok sayılmak istenmesi, şiddet yanlısı çözümleri özendirmiş; bu da daha baskıcı, daha yasakçı devlet politikalarına gerekçe yapılmıştır." (DİSK, Olağanüstü Genel Kurul Çalışma Raporu, 26-27-28 Ocak 1996, İstanbul, 1996;30)

Çalışma raporunda, PKK'ın eylemlerine karşı çıkılmıyordu. Ayrıca, "güneydoğu'da südürülen savaşın faturası tüm topluma çıkarıldı" denerek, savunma harcamaları eleştiriliyordu. Ayrıca, "Güneydoğu'da sürdürülen savaş" ifadesi kullanılarak, PKK'nın Cenevre Sözleşmesinin uygulanmasına ve kendilerine "savaş esiri muamelesi yapılması"na ilişkin talebi dolaylı olarak destekleniyordu. Genel kurulda alınan kararlar arasında da şu ifade yer alıyordu: "Kürt sorunu en temel toplumsal sorunların başında geliyor."

DİSK'in 10. Genel Kurulu 12-14 Eylül 1997 günleri toplandı. Genel Kurul'a sunulan çalışma raporunda 4 sayfalık "Kürt Sorunu" bölümü vardı. DİSK, bu dönemde işçi hareket içinde etnik kimliğini öne çıkaranların desteğini almak isteyen bir tavır içindeydi. Çalışma raporunda yer alan bazı bölümler aşağıda sunulmaktadır:

"Kürt sorunu bu ülkenin en önemli sorunudur. Bu artık herkesin kabul ettiği bir gerçektir. Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana varolan bir sorundur. (...)

"DİSK, başından bu yana Kürt sorununun varlığını kabul eden, 'Kürt sorunu' kavramını açıkça seslendiren ve bu konuda genel kurul kararı alan tek işçi konfederasyonudur. (...)

"Artık ülkemizde yaşayan değişik etnik kökenden yurttaşlarımızın yok sayılmasına, bunların kendi varlıklarını ve kültürlerini ifade özgürlüklerinin baskı ve şiddet yolu ile sindirilmesine seyirci kalınamaz. (...)

"Bugün Kürt sorununun çözümüne yönelik adım atma sorumluluğu devlete düşmektedir. Şiddet ve baskı politikalarının bu sorunu çözmediği artık görülmelidir. Kürt sorununun kalıcı ve herkes için yararlı, barışçı çözümü, demokratik bir süreçte bulunabilir." (DİSK, 10. Genel Kurul Çalışma Raporu, 12-14 Eylül 1997, İstanbul, 1997;55-58)

DİSK, Abdullah Öcalan'ın 1999 yılında Türkiye'ye teslim edilmesi ve PKK'nın gücünün ve eylemlerinin azalması sonrasında bu konuda sessizleşti.

DİSK'in 28-30 Temmuz 2000 günleri toplanan 11. Genel Kurulu'na sunulan çalışma raporunda "ülkemizin çözüm bekleyen en önemli konularının başında gelen Kürt Sorunu, özellikle Öcalan'ın yakalanmasıyla yeni bir sürece girmiştir" deniyordu. (DİSK, 11. Genel Kurul Çalışma Raporu (28-30 Temmuz 2000), İstanbul, 2000;34) Genel kurulda kabul edilen "Kürt Sorunu" kararı ise geçmiş genel kurullardan daha yumuşak ve geneldi.

DİSK'te 2000 yılı sonlarında bazı uzmanların işine son verildi; uzmanların bazıları da kendi isteğiyle ayrıldı. DİSK'in 4-6 Haziran 2004 tarihlerinde toplanan 12. Genel Kuruluna ve 15-17 Şubat 2008 tarihlerinde toplanan 13. Genel Kuruluna sunulan çalışma raporlarında, daha öncekilerden farklı olarak, "Kürt Sorunu" başlığı altında bir bölüm bulunmamaktadır. (DİSK, 12. Genel Kurul Çalışma Raporu (2000-2004), İstanbul, 2004; 13. Genel Kurul Çalışma Raporu (15-16-17 Şubat 2008), İstanbul, 2008) 12. Genel Kurul'da "etnik ve kültürel zenginliğimizin korunması için mücadele" kararında Kürt-

lere ilişkin bazı talepler yer aldı. 13. Genel Kurul'da alınan karar ise, "Toplumumuz yüzyıllardır birbirlerine 'kardeşim' diye seslenen bir dayanışma ve barış kültüründen uzaklaştırılarak Türk-Kürt düşmanlığının dipsiz uçurumuna doğru itilmektedir," dendikten sonra, DİSK'in, "Kürt sorununun çözümünde, şiddete, baskıya ve teröre dayalı politikalara karşı çıkacağını; eşitlik, özgürlük, kardeşlik, barış içerisinde bir çözümü kararlıca savunacağını," ifade etti.

DİSK'in bu tavrında bu yıllarda DİSK'e bağlı bazı sendikaların genel merkez ve şube yönetimlerinde ülkücülerin de yer alması etkili oldu.

Bu dönemde AKP'nin Kürt Açılımı veya Demokratik Açılım girişimi başlatıldı.

DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi, AKP'nin girişimiyle ilgili olarak şu değerlendirmeyi yaptı:

"Demokratik ve barışçıl bir çözümün sağlanması konusunda bugüne kadar yakalayamadığımız bir fırsattır bu. (...) Genel siyasi af dahil, devletin sorunun demokratik çözümünde kararlılık göstermesi, bölge halkının eşit yurttaşlar olarak sosyal hizmetlerden, istihdam ve yatırım olanaklarından yararlanmasının sağlanması çözümün önünü açacaktır. Bir arada yaşama kültürünün sağlamlaşması, bölgesel eşitsizliklerin kamu eliyle giderilmesi için kararlı bir 'bölgesel kalkınma planı' uygulanmasına; insanların kendi yaşamları ile ilgili kararları kendilerinin alabilmesinin önünü açan 'yerinden yönetim ilkesi'nin yaşam bulmasına da bağlıdır." (Milliyet, 3.8.2009)

İçişleri Bakanı Beşir Atalay 18 Ağustos 2009 tarihinde DİSK'i ziyaret etti. DİSK, kendisine "Kürt Sorunu Ancak Türkiye'nin Demokratikleşmesi ile Birlikte Ele Alınırsa, Gerçekçi Bir Çözüme Kavuşabilir" başlıklı bir rapor sundu. (DİSK, Kürt Sorunu Ancak Türkiye'nin Demokratikleşmesi ile Birlikte Ele Alınırsa, Gerçekçi Bir Çözüme Kavuşabilir, 18 Ağustos 2009) Raporda yer alan bazı talepler şunlardı: "Türkiye'de toprak bütünlüğü içerisinde, kardeşçe ve eşit şekilde bir arada yaşama iradesi vazgeçilmez ilkemizdir." "Bölge'de başta sağlık ve belediyecilik olmak üzere çeşitli kamu hizmetleri verecek memurlar Kürtçe bilenler arasından seçilmeli." "Açılım kararlılıkla yürütülmeli, geri adım atılmamalıdır." "Eğitim kurumlarında Kürt dilinin kullanılması ve öğrenilmesinin önündeki tüm engeller kaldırılmalıdır." "Koruculuk sistemi dağıtılmalı."

Ahmet Türk'ün DİSK'i ziyaretinden sonra, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nde çalışan 600 işçi, Türk-İş'e bağlı Belediye-İş Sendikası'nın demokratik açılım projesine destek vermediği gerekçesiyle Belediye-İş'ten ayrıldı ve DİSK'e bağlı Genel-İş'e geçti. Belediye-İş Sendikası bu anlayışa şöyle yanıt verdi: "Başkanlar Kurulumuz, (...) çözümün, emperyalizmi dışlayan, ülke bütünlüğünden taviz vermeyen, demokrasiyi, barışı, özgürlükleri ve toplumsal uzlaşıyı hedefleyen politikalardan geçtiğine inanmaktadır."

Ahmet Türk'ün DİSK'i ziyaretinden sonra, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nde çalışan 600 işçi, Türk-İş'e bağlı Belediye-İş Sendikası'nın demokratik açılım projesine destek vermediği gerekçesiyle Belediye-İş'ten ayrıldı ve DİSK'e bağlı Genel-İş'e

İşçi sınıfını etnik kimliğe dayalı olarak bölmeye çalışan girişimlerin pek etkili olmadığı görülmektedir. Sayıları 4 milyonu bulan kamu çalışanları içinde de Kürt milliyetçilerinin güçlü olduğu KESK ve bağlı sendikalarda örgütlü kişi sayısı yalnızca 166 bindir.

geçti. DİSK Diyarbakır Bölge Temsilcisi Serdar Ekingen şu açıklamayı yaptı: "Son süreçte DİSK'in Kürt sorunu konusunda gösterdiği duyarlılık bunun nedenlerinden biridir. İşçiler bölgedeki demokratik ve Kürt açılımı konusunda duyarlılık gösterdi." (Cumhuriyet, 24.9.2009) Belediye-İş Sendikası Başkanlar Kurulu da, 19.10.2009 tarihli bildirisinde bu anlayışa şöyle yanıt verdi: "Ülkemiz, kimilerince 'Kürt açılımı,' kimilerince 'demokratik açılım', kimilerince de 'milli birlik projesi' olarak adlandırılan bir sürecin içinden geçmektedir. Başkanlar Kurulumuz, varolan soruna ne ad verilirse verilsin; çözümün, emperyalizmi dışlayan, ülke bütünlüğünden taviz vermeyen, demokrasiyi, barışı, özgürlükleri ve toplumsal uzlaşıyı hedefleyen politikalardan geçtiğine inanmaktadır." (Belediye-İş Basın Bülteni, 19.10.2009)

DİSK, 25 Haziran 2010 tarihinde Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'e sunduğu raporda, "2009 yılı Ağustos ayında AKP İktidarı tarafından ortaya atılan 'Demokratik Açılım'a destek olunmuş"tur dedikten sonra, 18 Ağustos 2009 tarihinde İçişleri Bakanı Beşir Atalay'a verilen raporda yer alan talepler tekrarlandı. Yeni bir talep şuydu: "Silahlı örgütün silahsızlandırılması için süreç içerisinde bir genel af çıkarılmalı." (DİSK'in Kürt Sorunu ve Demokratik Çözümü Konusunda Görüş ve Değerlendirmeleri, 25 Haziran 2010) DİSK, PKK'ya "terör örgütü" diyemiyordu.

DİSK, daha sonraki yıllarda Kürt milliyetçiliği konusunda çok daha dikkatli ve mesafeli bir çizgi izledi.

SONUÇ

Türkiye'de işçilerin, kamu çalışanlarının ve sendikacılık hareketinin Kürt milliyetçiliği konusundaki tavrı zaman içinde değişiklik gösterdi. Ancak bir bütün olarak bakıldığında, işçi sınıfını etnik kimliğe dayalı olarak bölmeye çalışan girişimlerin pek etkili olmadığı görülmektedir. İşçiler ve işçi sendikaları arasında bu eğilim yok gibidir. Sayıları 4 milyonu bulan kamu çalışanları içinde de Kürt milliyetçilerinin güçlü olduğu KESK ve bağlı sendikalarda örgütlü kişi sayısı yalnızca 166 bindir.

Özellikle ekonomik krizin derinleştiği, gelir ve servet dağılımındaki büyük adaletsizliğin her geçen gün daha da arttığı koşullarda, farklı etnik köken ve inançlardan insanlar, ekmek ve hak mücadelesinde birlikte tavır alma eğilimindedir. Diğer bir deyişle, etnik kökene ve inanca dayalı bölünmelerin panzehiri, ücretli çalışanların ekmek ve hak mücadelesidir.

2024 yılı sonlarında başlatılan yeni açılım süreci, hem yıllardır yaşanan deneyimler, hem de günün ekonomik zorlukları karşısında, 2009-2015 dönemi açılımı kadar etkili olmadı. Geçmişte ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını, anadilde eğitim ve kamu hizmeti uygulamasını, yerel yönetimlerin yetkilerinin genişletilmesini, bölücü terör örgütü mensupları için genel affı, vb. savunan kesimler bile günümüzde büyük ölçüde sessizlik içindedir. Türkiye'de gelir getirici bir işte çalışanların yaklaşık yüzde 80'ini ve tüm halkımızın giderek artan bölümünü oluşturan işçi sınıfının desteğini alamayan bir gerici Kürt milliyetçisi hareketin ve bölücü terör örgütünün ücretlilerden, emeklilerden, işsizlerden kitlesel bir destek alabilmesi mümkün değildir.